

บทที่ 3

ภาพสะท้อนจากสำนวนไทยและสำนวนจีน

เนื่องจากที่มาของสำนวนในภาษาต่าง ๆ มาจากหลายด้านด้วยกัน เช่น อาจเกิดจากการสังเกตธรรมชาติแวดล้อม เกิดจากศาสนาจารีตประเพณี เกิดจากการกระทำหรือพฤติกรรมของคนและสัตว์ เป็นต้น สำนวนของแต่ละชนชนชาติจึงสะท้อนให้เห็นสังคมและวัฒนธรรมของชนชาตินั้น ๆ (ขุนวิจิตรมาตรา, 2541) เมื่อศึกษาสำนวนไทยที่มีคำว่า “หัว” และสำนวนจีนที่มีความหมายตรงกันหรือคล้ายคลึงกันแล้ว พบว่าสำนวนทั้งหมดนั้นมีคุณค่าในด้านการสะท้อนให้เห็นสภาพแวดล้อม ชีวิตความเป็นอยู่ ทัศนคติ ค่านิยมของคนไทยและคนจีน ดังจะได้วิเคราะห์โดยพิจารณาจากตัวสำนวนและความหมายของสำนวนดังนี้

1. ภาพสะท้อนจากตัวสำนวนไทยและสำนวนจีน

1.1 ภูมิประเทศและวิถีชีวิต

สำนวนไทยที่รวบรวมในงานวิจัยนี้ที่สะท้อนให้เห็นภูมิประเทศและวิถีชีวิตของไทย มี 2 สำนวนคือ

หัวเรือใหญ่

ถีบหัวเรือส่ง

สำนวนไทยทั้งสองสำนวนสะท้อนภูมิประเทศและวิถีชีวิตของไทย คือในบริเวณภาคกลางของไทยเป็นแหล่งเพาะปลูกที่สำคัญของประเทศ มีแม่น้ำ ลำคลองมากมาย ในสมัยโบราณคนไทยใช้แม่น้ำ ลำคลองเป็นทางสัญจรโดยใช้เรือเป็นพาหนะ ชีวิตคนไทยจึงผูกพันกับแม่น้ำและเรือ

ส่วนสำนวนจีนที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิประเทศและวิถีชีวิตของจีนมี 2 สำนวน คือ

过河拆桥 guò hé chāi qiáo

ข้ามแม่น้ำรื้อสะพาน

南辕北辙 nán yuán běi zhé

ลือไปทางใต้แต่รอลือไปทางเหนือ

สำนวนแรกสะท้อนให้เห็นว่า ลักษณะภูมิประเทศจีนบางภูมิภาคมีแม่น้ำลำคลองเป็นเส้นทางสัญจร แต่แม่น้ำในประเทศจีนจะกว้างกว่าแม่น้ำในประเทศไทย การเดินทางข้ามแม่น้ำของชาวจีนนิยมใช้เรือและสร้างสะพานทอดข้ามแม่น้ำ

ส่วนสำนวนจีนที่สองสะท้อนให้เห็นภูมิประเทศของจีนที่มีภูเขา สูงชัน ในสมัย

โบราณชาวจีนต้องใช้ธำมณีสี่ชนิดหนึ่งที่ทำด้วยไม้เรียกว่า 榘 (yuán) เป็นพาหนะเดินทางระหว่างทางภูเขา

นอกจากนี้ประเทศจีนยังมีสภาพภูมิประเทศที่เป็นพื้นที่ชันบันไดซึ่งลดหลั่นลงไปจากทิศตะวันออกและทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีเทือกเขาและหุบเขาที่สูงและลึกที่สุดในโลก มีทะเลทราย ที่ราบดินเหลืองที่อุดมสมบูรณ์ มีป่าสนที่หนาแน่น ป่าดงดิบ และแม่น้ำที่ยาวที่สุดในโลกอยู่หลายสาย

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า วิถีชีวิตของคนไทยสมัยโบราณผูกพันกับแม่น้ำ ล่าคล่องอย่างมาก จึงใช้เรือเป็นพาหนะสำคัญในการคมนาคม ส่วนคนจีน นอกจากจะมีวิถีชีวิตผูกพันกับแม่น้ำเช่นเดียวกับไทยแล้ว ยังมีความผูกพันกับภูเขาด้วย เพราะมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเทือกเขาสูงชัน จึงใช้ธำมณีเป็นพาหนะสำคัญในการเดินทาง ดังนั้นจึงปรากฏตำนานที่สะท้อนให้เห็น ภูมิประเทศ และวิถีชีวิตที่เป็นลักษณะเด่นของคนไทยและคนจีน

1.2 สัตว์

สำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ต่าง ๆ มีดังนี้

นกสองหัว

เป็นหัวหมาดีกว่าเป็นหางสิงโต

หัวโตเป็นปลาวัด

หมาหัวเน่า

หัวหายตะพายขาด

เฒ่าหัวงู

สัตว์ที่ปรากฏในสำนวนไทยข้างต้นมีนก หมา สิงโต ปลา และงู สำนวนไทยมักนำหมามาเปรียบเทียบ เช่น เดินตามผู้ใหญ่ หมาไม่กัด และตีหัวหมา ค่าแม่เจ้า เป็นต้น

นอกจากนี้ประเทศไทยยังเป็นสังคมเกษตรกรรม มีการประกอบอาชีพหลักคือการทำนาและการจับปลา ในสำนวนหัวหายตะพายขาด ตะพาย คือเชือกที่หูกจุกควาย นอกจากนี้คำที่เกี่ยวกับควาย และคำว่าปลาที่ปรากฏในตัวสำนวนไทยที่กล่าวไว้ในงานวิจัยนี้แล้ว ยังมีอีกหลายสำนวนที่เกี่ยวข้อง เช่น สีสอให้ควายฟัง และน้ำขึ้นปลาकिनมด น้ำลงมคินปลา เป็นต้น

สำนวนจีนที่เกี่ยวข้องกับสัตว์มีดังนี้

宁做蛇头，不做凤尾 níng zuò shé tóu , bú zuò fèng wěi

ยอมเป็นหัวงู ไม่ยอมเป็นหางหงส์

牛头不对马嘴 niú tóu bú duì mǎ zuǐ

หัววัวไม่เข้ากับปากม้า

画蛇添足 huà shé tiān zú

วาดงูเติมขา

过街老鼠-人人喊打 guò jiē lǎo shǔ rén rén hǎn dǎ

หนูข้ามถนนใครเห็น ใครก็จะตี

掉毛的孔雀不如鸡 diào máo de kǒng què bù rú jī

เมื่อนกยูงขนร่วงแล้วยังสู้ไก่ไม่ได้

鹤立鸡群 hè lì jī qún

นกกระยางท่ามกลางฝูงไก่

สัตว์ที่ปรากฏในสำนวนจีนข้างต้นได้แก่ งู หงส์ วัว ม้า หนู นกยูง ไก่ และ นกกระยาง ประเทศจีนนิยมเลี้ยงสัตว์ไว้ในบริเวณบ้านเพื่อใช้งานหรือเป็นอาหารมานานแล้ว ใน เอกสารโบราณจีน (孟, 战国时期年代不详, 第. 81 页) กล่าวว่า สัตว์เลี้ยงของชาวจีนมีอยู่ 6 ชนิด คือ ม้า วัว แพะ หมู หมา และไก่ สัตว์เลี้ยงที่มีความสำคัญที่สุดในสังคมเกษตรกรรมของจีนคือ ม้าและไก่ ดังนั้นจึงมีคำว่าม้าและไก่ปรากฏในสำนวนจีนมาก เช่น หัววัวไม่เข้ากับปากม้า ฆ่าไก่ ใช้มีดที่ฆ่าวัว ฆ่าไก่ให้ลิงดูเป็นต้น ส่วนหนูจะเป็นสัตว์ที่พบเห็นบ่อย ๆ ไม่ว่าอยู่ที่ไหน

สำนวนไทยและสำนวนจีนที่ประกอบด้วยสัตว์ต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่าประเทศไทย และประเทศจีนมีสัตว์ป่าและสัตว์เลี้ยงที่คล้ายคลึงกัน เพราะไทยกับจีนมีภูมิประเทศบางส่วน คล้ายคลึงกัน คือ ต่างก็เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ ส่วนสัตว์เลี้ยงก็คล้ายคลึงกัน เพราะ ต่างก็เป็นสังคมเกษตรกรรม แต่จีนจะเลี้ยงม้ามากกว่าไทย เพราะสมัยก่อนคนจีนจะนิยมใช้รถม้า นอกจากนี้แล้วสัตว์ที่ปรากฏในตัวสำนวนจีนมีชนิดหนึ่งที่ไม่ได้เป็นตัวจริงแต่เป็นสัตว์ในจินตนาการ คือ หงส์ซึ่งเป็นนกในตำนานตามความเชื่อของคนจีน ถือว่าเป็นเจ้าแห่งบรรดานกทั้งหมด แต่คนไทยไม่มีความเชื่อแบบนี้ (พิริยา สุรขจร, 2544, หน้า 95 -96)

1.3 ที่อยู่อาศัย

สำนวนไทยที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของคนไทยคือ

หัวกระไดไม่แห้ง

สำนวนนี้สะท้อนภาพบ้านเรือนไทยสมัยก่อนซึ่งเป็นบ้านใต้ถุนสูง มีบันไดหรือกระไดเป็นที่ขึ้นบ้าน มีตุ่มน้ำล้างเท้าตั้งไว้ที่เชิงบันได เพื่อให้คนที่ขึ้นบ้านล้างเท้า ดังนั้นเมื่อแขกมาบ้านมาก หัวบันไดจึงเปียกอยู่เสมอ

สำนวนจีนที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของคนจีน คือ

门庭若市 mén tíng ruò shì

ประตูบ้านเหมือนตลาด

สำนวนนี้สะท้อนให้เห็นว่า บริเวณบ้านของคนจีนจะกว้างใหญ่ ถ้ามีแขกมาเป็นจำนวนมาก ในบริเวณประตูบ้านก็จะเหมือนตลาดซึ่งมีผู้คนมาชุมนุมกัน

สำนวนทั้งสองสะท้อนให้เห็นว่า คนไทยและคนจีนมีวิธีสร้างที่อยู่อาศัยแตกต่างกัน สมัยก่อนคนไทยนิยมสร้างบ้านแบบเรือนใต้ถุนสูง ใช้กระไดเป็นที่ขึ้นบ้าน ใต้ถุนเรือนมีไว้ใช้ทำประโยชน์หลายอย่าง เช่น เลี้ยงสัตว์ เก็บสิ่งของ พักผ่อนทำกิจกรรมต่าง ๆ แต่คนจีนนิยมสร้างบ้านด้วยอิฐ เป็นบ้านที่ติดดิน นิยมให้บ้านมีบริเวณลานบ้านกว้างขวางพอสมควร เพื่อใช้เป็นที่พักผ่อน เลี้ยงสัตว์หรือเป็นที่รับแขก ถ้าเป็นบ้านของคนชั้นสูงหรือเศรษฐีก็จะมีศาลา สระน้ำ ขนาดใหญ่ ตกแต่งสวยงาม เพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหรือแสดงความร่ำรวย

1.4 การกินการดื่ม

สำนวนไทยที่เกี่ยวกับการกินการดื่มของคนไทย คือ

หัวเดียวกระเทียมลีบ

น้ำเกลือ น้ำปลาร้า ราดหัว

เมาหัวราน้ำ

สำนวนไทยดังกล่าว กล่าวถึง กระเทียม น้ำเกลือ น้ำปลาร้า เนื่องจากคนไทยกินข้าวเป็นอาหารหลัก อาหารไทยส่วนใหญ่รสจัด มักปรุงด้วย พริก น้ำปลา และกระเทียม ส่วนปลาร้านั้นเป็นอาหารของชาวชนบท

สำหรับเหล้าเป็นเครื่องดื่มที่คนไทยบางคนนิยมดื่ม บางคนดื่มจนเมาขาดสติ ควบคุมตัวเองไม่ได้ เป็นที่รังเกียจ หรือดูถูกของผู้ที่พบเห็น

สำนวนจีนที่เกี่ยวกับการกินการดื่มของคนจีน คือ

一饭之恩 yī fàn zhī ēn

มีบุญคุณให้ข้าพหนึ่งมื้อ

肚子裡的汤圆倒不出来 dù zǐ lǐ de tāng yuán dào bù chū lái

ขนมบัวลอยในท้อง เทไม่ออก

酩酊大醉 míng dīng dà zuì

เมาไม่รู้เรื่อง

สำนวนจีนกล่าวถึง ข้าว ขนมบัวลอย และการเมาสุราสะท้อนให้เห็นว่า คนจีนจะกินข้าวเป็นอาหารหลัก คนจีนจะไม่ค่อยกินอาหารที่มีรสจัดมาก อาหารจีนจะจืดและมันกว่าอาหารไทย ส่วนขนมบัวลอยเป็นขนมที่กินในเทศกาลโคมไฟ

สำนวนไทยและสำนวนจีนสะท้อนให้เห็นว่าอาหารการกินของคนจีนและคนไทยมีทั้งความคล้ายคลึงและความแตกต่าง คนไทยและคนจีนต่างก็กินข้าวเป็นหลักแต่ส่วนที่แตกต่างก็

คือคนไทยส่วนใหญ่กินข้าว แกงและน้ำพริกเป็นหลัก อาหารไทยส่วนใหญ่รสจัด มักปรุงด้วย
กระเทียม พริก เกลือและน้ำปลาเป็นต้น แต่คนจีนไม่กินน้ำปลา ในสำนวนจีนทั่วไปที่เกี่ยวกับ
อาหารจะต่างกับสำนวนไทย เพราะสำนวนไทยจะกล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับชนิดของอาหาร
หรือเครื่องปรุง เช่น จิงกั๊วซาก็แรง ผักชีโรยหน้า ได้แกงเทน้ำพริก เป็นต้น แต่สำนวนจีน
ส่วนมากจะพูดถึงอาหารรวมไปกับเครื่องนึ่งห่มเพื่อเน้นฐานะความเป็นอยู่ เช่น

布衣粝食 bù yī lì shí เสื้อผ้าทอ ข้าวหยาบ

สำนวนนี้สะท้อนให้เห็นชีวิตของคนจนว่า ต้องใส่เสื้อที่ทำด้วยผ้าทอและกินอาหาร
หยาบ ๆ ซึ่งไม่มีคุณภาพ

锦衣玉食 jīn yī yù shí เสื้อผ้าไหม ข้าวเหมือนหยก

สำนวนนี้สะท้อนให้เห็นชีวิตที่หรูหราของพวกผู้ดีหรือผู้มีฐานะว่า ต้องใส่เสื้อผ้าไหม
และกินอาหารที่มีคุณภาพสูง สำหรับคนจีน อาหารและเครื่องนึ่งห่มไม่เพียงเป็นของที่ตอบสนอง
ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เท่านั้น หากยังเป็นสัญลักษณ์แสดงฐานะทางสังคมอีกด้วย

นอกจากนี้แล้ว ในสำนวนสองกลุ่มนี้ ยังกล่าวถึงเหล้าหรือสุรา คนไทยและคนจีน
ต่างก็ดื่มเหล้า เห็นได้จากสำนวนไทยว่า เมาหัวราน้ำ สำนวนจีนว่า เมาไม่รู้เรื่อง ความหมายของ
สำนวนคู่นี้เป็นไปในเชิงลบ เพราะต่างก็แสดงให้เห็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมเมื่อเมาเหล้า
สำหรับคนไทยเหล้าอาจเป็นสิ่งที่ควรระวัง เพราะคนไทยส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ คำสอน
ของศาสนาพุทธก็จะห้ามดื่มสุรา แต่สำหรับคนจีนสมัยโบราณ เหล้าเป็นสิ่งที่มียุทธผลต่อจิตใจของ
คนจีน จนถึงกับมีวัฒนธรรมแห่งเหล้า (崔, 1997, 第 135 页) กล่าวว่า ในขณะที่เหล้ากำเนิดมา
วัฒนธรรมแห่งเหล้าก็กำเนิดมาด้วย ในสังคมโบราณของจีนปัญญาชนจะแสวงหาชีวิตทางจิตใจ
อาหารสมองและจิตใจมากกว่าอาหารของร่างกาย เหล้าจะเป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อความคิดและ
จิตใจของชาวจีน ถ้าขาดเหล้าสังคมจีนก็จะขาดร้อยกรองและบทเพลงทั้งงดงาม ในสังคมจีนสมัย
โบราณกวีผู้แต่งบทประพันธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง จะผูกพันกับเหล้าเป็นอย่างมาก ถ้ากวีไม่ได้
ดื่มเหล้าก็ไม่มีจินตนาการ หรือไม่สามารแต่งกลอนให้ไพเราะ เช่น หลี่ไป กวีชาวจีนที่ได้รับการ
ยกย่องว่าเป็นกวีเทวดา ถ้าไม่ได้ดื่มเหล้า ก็จะไม่สามารแต่งกลอนได้ มีสำนวนหลายสำนวนที่
สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของเหล้า เช่น

对酒当歌 duì jiǔ dāng gē ขับร้องเพลงต้องประกอบด้วยเหล้า

酒逢知己千杯少 jiǔ féng zhī jǐ qiān bēi shǎo คุยกับเพื่อนรู้ใจ ดื่มเหล้าหนึ่ง
พันขวดยังรู้สึกน้อย

1.5 ทศนะเกี่ยวกับศีรษะ

สำนวนไทยที่สะท้อนให้เห็นทศนะเกี่ยวกับ “หัว” มีดังนี้

หัวจี้เลื่อย

หัวแข็ง

หัวแหลม

หัวกะทิ

หัวโจก

เนื่องจาก คนไทยให้ความสำคัญกับหัว หรือศีรษะ เป็นอย่างมาก จึงมีการนำคำว่า “หัว” มาใช้ในสำนวน ทั้งที่มีความหมายโดยตรงและโดยอ้อม คำว่า “หัว” ได้เปลี่ยนแปลงจาก ความหมายแรก ซึ่งหมายถึง “ส่วนบนสุดของร่างกายของคนหรือสัตว์” ไปมีความหมายอื่น ๆ ซึ่งเป็นความหมายเปรียบเทียบอีกมากมาย เช่น ความหมายเปรียบที่แสดงชื่อเสียง เกียรติยศ เช่น สำนวนว่า หัวเรี่ยวหัวแรง หัวกะทิ แต่เรายังคงเห็นได้ชัดเจนว่า ความหมายที่เป็นภาพรวมของ มโนทัศน์เกี่ยวกับ “หัว” ในภาษาไทยเป็นความหมายที่ดี คนไทยให้ความสำคัญกับ “หัว” มาก ที่สุด “หัว” เป็นส่วนที่คนไทยให้ความนับถือและเป็นตัวแทนของความเป็นชีวิต หัวยังเป็นศูนย์ รวมของอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดเพราะเป็นตัวแทนของสมอง เช่นสำนวนไทย ว่า หัวจี้เลื่อย หัวแหลม หากพิจารณาถึงขนบธรรมเนียม ความคิด ความเชื่อ ของคนไทยเกี่ยวกับอวัยวะส่วน นี้ของร่างกาย จะเห็นว่าคนไทยมีความรู้สึกว่า “หัว” เป็นอวัยวะที่มีความสำคัญ ถือเป็นตัวแทน ของร่างกายทั้งหมด คนไทยยังถือว่าอวัยวะส่วนนี้เป็นของสูงที่ไม่สมควรจะถูกโดยการเตะ หรือลูบหัวของผู้อื่นโดยเฉพาะของผู้อาวุโส

สำนวนจีนที่สะท้อนให้เห็นทศนะเกี่ยวกับ “หัว” มีดังนี้

宁做蛇头, 不做凤尾 níng zuò shé tóu , bú zuò fèng wěi ขอมเป็นหัวงู ไม่ขอม เป็นหางหงส์

憨头憨脑 hān tóu hān nǎo หัวโง่สมองโง่

魁首 kuí shǒu

หัวหน้าขุนศึก

头脑敏捷 tóu nǎo mǐn jié หัวไว

คำว่า “หัว” ในสำนวนจีนก็เช่นเดียวกัน คือนอกจากจะมีความหมายโดยตรง ซึ่ง หมายถึง อวัยวะส่วนบนสุดของร่างกายมนุษย์หรือสัตว์คือ ศีรษะแล้ว ยังมีความหมายโดยอ้อม ซึ่ง หมายถึงศูนย์กลางหรือส่วนที่สำคัญ ดังที่ปรากฏในคำและสำนวนด้านต่าง ๆ ดังนี้

ในด้านอวัยวะ เมื่อคนจีนกล่าวถึงอวัยวะบางส่วน ก็มักจะเพิ่มเติม คำว่า “หัว” เข้าไป
ด้วยดังเช่น

心头 xīn tóu หัวใจ

眉梢头 méi shāo tóu หัวคิ้ว

脑子 nǎo zi หัวสมอง

舌头 shé tóu หัวลิ้น (หมายถึง ปลายลิ้น)

ในด้านอาหารการกิน เครื่องนุ่งห่ม การอยู่อาศัย เช่น

葱头 cōng tóu หัวต้นหอม

布头 bù tóu หัวผ้า

床头 chuáng tóu หัวเตียง

屋头 wū tóu หัวเรือน

ในการเมืองจะมีการใช้คำว่า “หัว” เช่น

首领 shǒu lǐn หัวหน้า

首脑 shǒu nǎo หัวหลัก (หมายถึง ประมุข)

ในด้านเศรษฐกิจความหมายของ “หัว” ก็มีความหมายเชิงบวกซึ่งหมายถึง ดีที่สุด
เช่น

首富 shǒu fù หัวรวย (หมายถึง คนที่รวยที่สุดในที่ใดที่หนึ่ง)

金融巨头 jīn róng jù tóu หัวใหญ่การเงิน (หมายถึง ผู้นำหรือหัวหน้าใน
องค์กรการค้า)

头货 tóu dēng huò สินค้าระดับหัว (หมายถึง สินค้าที่มีคุณภาพสูงสุด)

ในด้านวัฒนธรรมก็จะมีสำนวนที่เกี่ยวกับหัวเป็นจำนวนมาก ดังเช่น สำนวนว่า

宁做蛇头，不做凤尾 níng zuò shé tóu , búzuò fèng wěi ขอมเป็นหัวงู ไม่

ขอมเป็นหางหงส์ (หมายถึง ขอมเป็นผู้นำ ไม่ขอมเป็นผู้ตาม)

有头有脸 yǒu tóu yǒu liǎn มีหัวมีหน้า (หมายถึง มีหน้ามีตาเป็นคนที่มีความ
ในสังคม คนที่ฉลาด)

头脑敏捷 tóu nǎo mǐn jié หัวไว (หมายถึง เฉลียวฉลาด)

憨头憨脑 hān tóu hān nǎo หัวโง่สมองโง่ (หมายถึง ความโง่เขลา)

จะเห็นได้ว่า ในวัฒนธรรมทางภาษาความหมายของคำว่า “หัว” ในภาษาไทยและ
ภาษาจีนจะมีความหมายที่คล้ายคลึงกันคือ หมายถึง ส่วนบนสุด สิ่งที่มีความสำคัญยิ่ง สิ่งที่เป็น
ศูนย์กลาง หรือศูนย์รวม มีสติปัญญา สิ่งที่ดีเด่นเป็นพิเศษ

2. ภาพสะท้อนด้านทัศนะเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ จากความหมายของสำนวนไทยและ สำนวนจีน

2.1 ทัศนะเกี่ยวกับครอบครัวและญาติพี่น้อง

สำนวนไทย

ร่วมหัวจมท้าย

เสียทองเท่าหัว ไม่ยอมเสียผ้าให้ใคร

หัวเดียวกระเทียมลีบ

หัวแก้วหัวแหวน

สำนวนจีน

白头偕老 bái tóu xié lǎo อยู่ด้วยกันจนแก่
เฒ่าหัวหงอก

千金不卖 qiān jīn bù mài ทองคำมูลค่าหนึ่ง
พันตำลึงก็ไม่ขาย

举目无亲 jǔ mù wú qīn เบิกตามองไร้ญาติ

心头肉 xīn tóu ròu เนื้อในหัวใจ

สำนวนเหล่านี้สะท้อนทัศนะด้านการครองเรือนว่า คนไทยและคนจีนมี
ความคล้ายคลึงกัน คือสามีภรรยาควรจะมีความซื่อสัตย์ต่อกัน ไม่คิดนอกใจ ควรจะอยู่ด้วยกัน
ร่วมทุกข์ร่วมสุขจนแก่เฒ่า ดังปรากฏในสำนวนไทยว่า ร่วมหัวจมท้าย และเสียทองเท่าหัว ไม่
ยอมเสียผ้าให้ใคร และสำนวนจีนว่า 白头偕老 bái tóu xié lǎo อยู่ด้วยกันจนแก่เฒ่าหัวหงอก
และ 千金不卖 qiān jīn bù mài ทองคำมูลค่าหนึ่งพันตำลึงก็ไม่ขาย

สำหรับการเลี้ยงดูลูกของคนไทยและคนจีนก็มีความคล้ายคลึงกัน คือ ต่างก็เป็
นการเลี้ยงลูกแบบชาวตะวันออก ลูกจะได้ความรักจากพ่อและแม่ และเห็นความสำคัญของพ่อแม่
(กาญจนา อินทรสุวรรณ์, 2541, หน้า 87) พ่อแม่จะดูแลเอาใจใส่ใจลูกตั้งแต่เกิด จนกระทั่งลูกมี
อาชีพ มีครอบครัว ลักษณะเช่นนี้เด่นชัดโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมจีน เพราะสังคมจีนปัจจุบัน
ส่วนมากครอบครัวหนึ่งจะมีลูกเพียงคนเดียว พ่อแม่ทุ่มเททุกสิ่งทุกอย่างให้แก่ลูกของตน ดูแล
ห่วงใยลูกตลอดเวลา ครอบครัวและการเลี้ยงดูลูกแบบนี้ มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดีก็คือ เป็น
ครอบครัวที่มีความรัก ความอบอุ่น มีความกลมเกลียวรักใคร่ผูกพันกันมาก และมีความมั่นคงใน
ครอบครัว ลูกก็จะรู้จักตอบแทนบุญคุณของพ่อแม่ รู้จักกตัญญู แต่จุดด้อยก็คือขาดการพึ่งพาอาศัย
ตัวเอง ถือตัวเองเป็นศูนย์กลาง เพราะเคยชินกับการพึ่งพาอาศัยพ่อแม่ตั้งแต่เกิดจนโต ความ
เข้มแข็งทางจิตใจลดน้อยลง ซึ่งอาจเป็นปัญหาในการปรับตัวเข้ากับสังคมและการปรับตัวเข้ากับ
เพื่อนฝูงก็ได้ ดังปรากฏในสำนวนไทยว่า หัวแก้วหัวแหวน และสำนวนจีนว่า 心头肉 xīn tóu ròu
เนื้อในหัวใจ

ในทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างญาติมิตรสะท้อนทัศนะที่คล้ายคลึงระหว่างคนไทย
และคนจีนว่า คนไทยและคนจีนให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้องและเพื่อน ๆ

คนไทยและคนจีนต่างก็คิดว่า คนที่เป็นญาติมิตรกันควรจะเอาใจใส่ ช่วยดูแล มีน้ำใจต่อกัน ไม่
โดดเดี่ยว ไม่ขาดเพื่อน ดังปรากฏในสำนวนไทยว่า หัวเดียวกระเทียมลีบ และสำนวนจีนว่า
举目无亲 jǔ mù wú qīn เบิกตามองไร้ญาติ

2.2 ทักษะเกี่ยวกับผู้ใหญ่กับผู้น้อยและครูกับศิษย์

สำนวนไทย

สำนวนจีน

หัวล้านนอกครู

画蛇添足 huà shé tiān zú

วาดงูเติมขา

กึ่งก้อยหัวแม่มือ

尊老爱幼 zūn lǎo ài yòu

เคารพผู้ใหญ่ รักเด็ก

สำนวนเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า สังคมไทยกับสังคมจีนต่างก็เป็นสังคมที่เคารพ
ผู้อาวุโสและนับถือครูบาอาจารย์ คนไทยยกย่องคนมีอายุหรือ “ผู้เฒ่าผู้แก่” คนไทยจะกราบไหว้
เคารพผู้ใหญ่ แม้แต่จะเดินผ่านก็ต้องก้มศีรษะหรือย่อตัวแสดงการวะ นอกจากนี้ในประเพณี
สงกรานต์ของไทยยังมีประเพณีการดำหัว ซึ่งเป็นการแสดงการเคารพนับถือผู้ใหญ่ การเคารพ
นับถือผู้ใหญ่เห็นได้จากสำนวนไทยว่า กึ่งก้อยหัวแม่มือ สำหรับคนจีนก็เคารพนับถือผู้ใหญ่
ในครอบครัวหรือในหมู่บ้านเมื่อมีปัญหาสำคัญ ผู้ใหญ่ซึ่งเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของครอบครัวหรือของ
หมู่บ้านจะเป็นผู้ตัดสินใจ แต่ค่านิยมของคนจีนจะแตกต่างกับคนไทยอย่างหนึ่งคือ คนจีนนอกจาก
จะเคารพนับถือผู้ใหญ่แล้ว ยังรักเด็ก ปกป้องเด็ก ค่านิยมแบบนี้ได้รับอิทธิพลจากลัทธิขงจื๊อ ขงจื๊อ
เคยสั่งสอนว่า 老吾老，以及人之老，幼吾幼，以及人之幼 lǎo wǔ lǎo, yǐ jí rén zhī lǎo, yòu wǔ
yòu, yǐ jí rén zhī yòu หมายถึง เคารพผู้ใหญ่คนแก่ของครอบครัวของตนเองก็ควรเคารพผู้ใหญ่หรือ
คนแก่ในครอบครัวของบ้านอื่นด้วย รักลูกของตนเองก็ควรรักลูกของคนอื่นด้วย (孟, 战国年代不详)

สำนวนไทยดังกล่าวนอกจากสะท้อนให้เห็นค่านิยมการยกย่องผู้ใหญ่ ยังสะท้อนให้
เห็นอีกด้วยว่า คนไทยให้ความสำคัญกับการศึกษาและวิชาความรู้ และยึดครูบาอาจารย์เป็น
แบบอย่าง ถ้าไม่ปฏิบัติตามครูถือว่า “นอกครู” อาจเกิดความผิดพลาด เช่นสำนวนไทยว่า หัวล้าน
นอกครู สำหรับค่านิยมของคนจีนในการยกย่องเคารพครูบาอาจารย์ก็มีความคล้ายคลึงกับคนไทย
เช่นสำนวนจีนว่า 尊师重教 zūn shī zhòng jiào เคารพอาจารย์ให้ความสำคัญกับการศึกษา ซึ่งเป็น
สำนวนที่สะท้อนให้เห็นว่า คนจีนก็มีค่านิยมที่เคารพนับถืออาจารย์ ยึดคำสั่งสอนของอาจารย์เป็น
สิ่งที่ควรปฏิบัติตาม

2.3 ทักษะเกี่ยวกับอำนาจศักดิ์

สำนวนไทย

เป็นหัวหมาดึกกว่าเป็นหางสิงโต

หัวกระไดไม่แห้ง

หัวไม่ส่ายหางไม่กระดิก

หัวไขนกรอบ

หัวใจก

สำนวนจีน

宁做蛇头，不做凤尾 ning zuo she tou , bu zuo feng wei

ยอมเป็นหัวงู ไม่ยอมเป็นหางหงส์

门庭若市 mentingruoshi บ้านเหมือนตลาด
ประตูบ้านเหมือนตลาด

上行下效 shàng xíng xià xiào
ทำตามผู้นำ

掉毛的孔雀不如鸡 diào máo de kǒng qu
bùrú jī เมื่อนกยูงขนร่วงแล้วยังสู้ไก่ไม่ได้

鹤立鸡群 hè lì jī qún
นกกระยางท่ามกลางฝูงไก่

สำนวนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า สังคมไทยและสังคมจีนเป็นสังคมที่แบ่งชั้น

วรรณะ เป็นสังคมที่นิยมยกย่องผู้มีอำนาจ ศักดิ์ ตำแหน่งและยอมรับระบบ

เจ้าขุนมูลนาย ผู้ที่มีอิทธิพลหรือผู้ที่มีอำนาจอย่างเต็มที่

2.4 ทักษะเกี่ยวกับคนเฉียวฉลาดและคนโง่

สำนวนไทย

หัวแหลม

หัวกะทิ

หัวจี่เลื้อย

ตักน้ำรดหัวสาวก

สำนวนจีน

过目成诵 guò mù chéng sòng

ผ่านตาก็ท่องได้

出类拔萃 chū lèi bá cuì

โดดเด่นกว่าเพื่อน

憨头憨脑 hān tóu hān nǎo

หัวโง่สมองโง่

对牛弹琴 duì niú tán qín

คิดพิณให้ควายฟัง

จากสำนวนข้างต้น จะเห็นได้ว่าทั้งสังคมไทยและสังคมจีนจะยกย่องคนเฉียวฉลาดและคนเก่ง สังคมจีนตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน ถ้าเป็นคนธรรมดาที่ไม่ใช่ชนชั้นสูง หากไม่มีความสามารถ ไม่มีสติปัญญาจะอยู่ในสังคมของคนทั่วไปไม่ได้ อาจจะไประยุมในชั้นต่ำสุดของสังคม ขงจื้อเคยกล่าวว่า 劳心者治人，劳力者治于人 láo xīn zhě zhì rén , láo lì zhě zhì yú rén

หมายถึง คนที่ฉลาดมีสติปัญญาจะเป็นผู้ปกครอง แต่คนที่ไม่มีสติปัญญาจะถูกใช้แรงงานและเป็นผู้ที่อยู่ใต้การปกครองของคนอื่น (孔, 战国年代不详, 第 99 页)

2.5 ทศนะเกี่ยวกับความซื่อสัตย์และความไม่ซื่อสัตย์

สำนวนไทย

สำนวนจีน

นกสองหัว

墙头草 qiáng tóu cǎo

หญ้าบนหัวกำแพง

หัวหวานกันเปรี้ยว

口蜜腹剑 kǒu mì fù jiàn

ปากหวานท้องมีคม

ความซื่อสัตย์เป็นคุณธรรมที่สังคมโดยทั่วไปยอมรับ เป็นคุณงามความดีที่ควรสืบทอดกันต่อไป ในสังคมจีนความซื่อสัตย์เป็นคุณธรรมที่ประชาชนชาวจีนนิยมยกย่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คนจีนจะแยกความซื่อสัตย์เป็นหลายระดับ คือ ความซื่อสัตย์ต่อชาติสังคม ความซื่อสัตย์ต่อเพื่อนและความซื่อสัตย์ต่อครอบครัว ดังเช่นกวนอูจะเป็นสัญลักษณ์แห่งความซื่อสัตย์ในจิตใต้สำนึกของคนจีน ขณะเดียวกันคนไทยก็นิยมความซื่อสัตย์เหมือนกัน สำนวนว่า นกสองหัว 墙头草 qiáng tóu cǎo หญ้าบนหัวกำแพง หัวหวานกันเปรี้ยว และ 口蜜腹剑 kǒu mì fù jiàn ปากหวานท้องมีคม สำนวนสองคู่ความหมายจะตรงกันข้ามกับความซื่อสัตย์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า พฤติกรรมหรือการกระทำที่ไม่ซื่อสัตย์จะถูกสังคมประณาม

2.6 ทศนะเกี่ยวกับความสุภาพอ่อนโยนและความก้าวร้าว

สำนวนไทย

สำนวนจีน

หัวแข็ง

石头脑袋 shí tóu nǎo dai

หัวก้อนหิน

หักค้ำพรวดด้วยหัวเข่า

刚愎自用 gāng bì zì yòng

คือร้อนในความเห็นของตัวเอง

สำนวนไทยและสำนวนจีนข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยกับสังคมจีนมีค่านิยมที่คล้ายคลึงกันก็คือ นิยมคนที่อ่อนโยน ไม่ชอบความก้าวร้าวมุทะลุ คนที่หัวแข็งหรือคือร้อน โดยเฉพาการกระทำที่หักหาญน้ำใจของคนอื่น ไม่เคารพสิทธิของผู้อื่น แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยกับสังคมจีนต่างก็สอนให้คนในสังคมสุภาพอ่อนโยน และเคารพสิทธิของผู้อื่น

2.7 ทศนะเกี่ยวกับความรอบคอบถี่ถ้วน และความรีบร้อน

สำนวนไทย

สำนวนจีน

หัวหกกันขวิด

粗枝大叶 cū zhū dà yè

กิ่งหยาบใบใหญ่

ตัดไฟหวัลม

防微杜渐 fáng wēi dù jiàn

ขจัดต้นกัณฑ์ตั้งแต่เริ่มต้น

จากสำนวนข้างต้น จะเห็นได้ว่าคนสมัยก่อนมีความรอบคอบ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใหญ่ หรือเรื่องเล็กก็จะเอาจริงเอาจัง และมีความเรียบร้อย ดังสำนวนไทยว่า หวัหกก้นขวิด และตัดไฟ หวัลม สำนวนจีนว่า 粗枝大叶 cū zhī dà yè กิ่งหยาบใบใหญ่ และ 防微杜渐 fáng wēi dù jiàn ขจัดต้นกัณฑ์ตั้งแต่เริ่มต้น แสดงว่า ไม่ว่าจะทำอะไรก็ต้องเตรียมพร้อมเสมอ เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายที่จะตามมาในภายหลัง และเมื่อทำแล้วให้มีความระมัดระวังในสิ่งที่ทำ

2.8 ทศนะเกี่ยวกับความกตัญญู และความอกตัญญู

สำนวนไทย

สำนวนจีน

ถีบหัวเรือส่ง

过河拆桥 guò hé chāi qiáo

ข้ามแม่น้ำรื้อสะพาน

น้ำเกลือน้ำปลาร้ารดหัว

一饭之恩 yī fàn zhī ēn

มีบุญคุณให้ข้าพเจ้าหนึ่งมื้อ

สำนวนข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติในเรื่องความกตัญญูทั้งของชาวจีนและชาวไทยในอดีต สังคมไทยและสังคมจีนเคยมีระบบการปกครองแบบศักดินามาก่อน ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวเป็นแบบระบบอุปถัมภ์ ผู้ใหญ่ช่วยผู้น้อย ผู้น้อยให้ความสำคัญ และเคารพต่อผู้ที่มีอาวุโสกว่า (กรรณิการ์ โกวิทกุล, 2544, หน้า 126-127) ด้วยเหตุนี้สังคมไทยและสังคมจีนจึงเน้นหนักในเรื่องของการปลูกฝังให้รู้จักกตัญญูรู้บุญคุณของคนอื่น ความกตัญญูเป็นค่านิยมที่สังคมไทยกับสังคมจีนให้ความสำคัญมาก คนไทยถือว่า ผู้ใดมีบุญคุณต่อเราเราต้องตอบแทน หากตอบแทนไม่ได้ก็ต้องจงรักภักดี มีน้ำใจไมตรีตอบ คนไม่กตัญญูถือว่าเป็นคนไม่ดี ไม่มีผู้อยากคบหาสมาคมด้วย (เพ็ญแข วัจนสุนทร, 2528, หน้า 40) และจะได้รับประณามจากสังคมว่า เณรคุณ สำนวนไทยว่า ถีบหัวเรือส่ง เป็นการตำหนิว่า ไม่รู้จักตอบแทนบุญคุณของคนอื่น สำหรับคนจีนความกตัญญูเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง ในความคิดของคนจีน เมื่อเกิดมาแล้ว ต้องมีความกตัญญู ในสมัยโบราณเมื่อบิดามารดาถึงแก่กรรมเจ้าขุนมูลนายสามารถ กลับไปบ้านสามปีเพื่อตอบแทนบุญคุณ ภาษาจีนเรียกว่า 守制 shǒu zhì หมายถึงทำตามประเพณี นั่นคือ ในสมัยโบราณถ้าบิดามารดาถึงแก่กรรม คนที่เป็นข้าราชการสามารถลาไปอยู่ที่บ้าน เพื่อระลึกถึงบุญคุณของบิดามารดา เป็นเวลาสามปี ในระยะสามปีนี้จะไม่ออกจากบ้าน ไม่ทำงาน ไม่รับแขก (中国语言社会研究院, 1985, 第 1056 页) การเณรคุณหรือไม่มี ความกตัญญูต่อบิดามารดา คนจีนถือว่าเป็นการทำคามผิดร้ายแรงมาก และเชื่อว่า ย่อมได้รับการลงโทษจากฟ้า นอกจากต้องรู้จักตอบแทนบุญคุณของบิดามารดาแล้วยังต้องรู้จักตอบแทนคนที่เคยช่วยเหลือเรา คนที่มีบุญคุณกับเรา แม้แต่

จะเป็นบุญคุณเพียงเล็กน้อยก็ตาม เช่น สำนวนจีนว่า 一饭之恩 yī fàn zhī ēn มีบุญคุณให้ข้าวหนึ่งมือซึ่งเป็นสำนวนที่สั่งสอนเราว่า อย่าลืมคนที่เคยมีบุญคุณกับเรา แม้แต่เป็นบุญคุณเล็กน้อยก็ควรจะตอบแทน

2.9 อื่น ๆ

สำนวนไทย

สำนวนจีน

ห้วนอนปลายตีน

不知底细 bù shí dǐ xì

ไม่รู้รายละเอียด

สำนวนคู่นี้สะท้อนให้เห็นว่า คนไทยและคนจีนให้ความสำคัญกับแหล่งที่มา
เทือกเถาเหล่ากอของคนและระมัดระวังคนที่ไม่รู้จัก ไม่คุ้นเคย

เฒ่าหัวงู

老马啃嫩草 lǎo mǎ kěn nèn cǎo

ม้าแก่กินหญ้าอ่อน

สำนวนคู่นี้สะท้อนให้เห็นว่า ผู้ชายสูงอายุแต่ยังเจ้าชู้ ข่มเป็นที่ยึดถือของคนทั่วไป

สำนวนไทย 46 สำนวน และสำนวนจีน 47 สำนวนที่นำมาศึกษานี้ เมื่อศึกษาจาก
ตัวสำนวนจะพบภาพสะท้อนเกี่ยวกับสภาพภูมิประเทศและวิถีชีวิต สัตว์ ที่อยู่อาศัย การกินการดื่ม
ทักษะเกี่ยวกับหัวหรือศีรษะ และศึกษาจากความหมายจะพบภาพสะท้อนทักษะเกี่ยวกับครอบครัว
และญาติพี่น้อง ผู้ใหญ่กับผู้น้อยและครูกับศิษย์ อำนาจยศศักดิ์ คนเฉลียวฉลาดและคนโง่
ความซื่อสัตย์และความไม่ซื่อสัตย์ ความสุภาพอ่อนโยนและความก้าวร้าว ความกตัญญูและ
ความอกตัญญู